

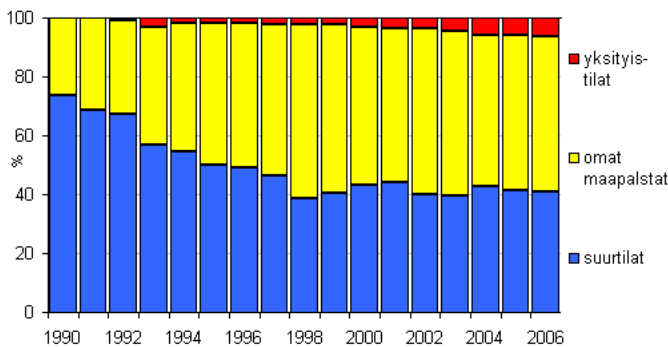
Merja Tekoniemi: Venäjän maatalous haasteiden keskellä – valtion panostuksia markkinainfrastruktuuriin tarvitaan

Tilastojen valossa on oikeutettua sanoa, että Venäjän maataloussektori on sekä uudistunut että kasvanut hitaasti. Vuoden 2006 tietojen perusteella maataloustuotanto ei ole lähimainkaan saavuttanut vuoden 1990 tuotantotasoa. Tosin kehitys alan kahdella pääsektorilla on ollut erisuuntaista. Kasvinviljelyssä vuoden 1990 tuotantotaso saavutettiin joitakin vuosia sitten, mutta karjataloudessa ollaan edelleen tuotantotasolla, joka vastaa tuskin puolta vuoden 1990 tasosta. Eri sektoreiden erisuuntaisen kehityksen lisäksi alan sisältä löytyy myös muita merkittäviä eroja.

Kannattavaa suurtuotantoa suppeassa eturivin joukossa...

Vuonna 2006 yli puolet maataloustuotannosta tuotettiin väestön omilla maapalstoilla, noin 40 % suurtiloilla (entisten kolhoosien ja sovhoosien perustalle muodostetuilla tiloilla) ja loput reilut kuutisen prosenttia yksityisillä maataloilla. Vielä 1990-luvun alussa suurtilat vastasivat valtaosasta tuotantoa, mutta niiden osuus supistui vuoden 1998 kriisiin saakka ja tasoittui sen jälkeen noin 40 prosenttiin. Väestön omien maapalstojen suhteellinen osuus kasvoi suurtilojen osuuden supistumisen tahdissa. Yksityistilojen osuus on vieläkin pieni, mutta on kasvanut 2000-luvulla selvästi.

Kuva 1 Venäjän maataloustuotannon jakautuminen tuottajasektoreittain

Lähde: Rosstat

2000-luvun alussa Venäjän maatalouteen alkoivat ilmestyä vertikaalisesti integroituneet holding-

yritykset, jotka usein edustivat pääalaltaan muuta sektoria kuin maataloutta. Niissä maatalous nähtiin kehittyvänä ja nopeasti voittoja tuottavana sektorina, johon kannatti sijoittaa. Osin oli kyse myös yrityksistä, jotka toimivat elintarviketeollisuudessa, ja halusivat varmistaa raaka-aineiden saannin luomalla oman tuotantoketjun pellolta kauppaan. Venäjällä agroholding-nimellä tunnetuihin yrityksiin liittyvät tilastotiedot eivät ole kovin runsaita, mutta VIAPI-instituutin ja RosAgroFondin keräämien uusimpien – vuosia 2003 - 2005 koskevien ja keskiarvolukuihin perustuvien - tietojen mukaan voidaan kuitenkin todeta maatalouden keskittymisen kiihtyneen viime vuosina. Vuonna 2005 Venäjällä oli lähes 19 000 suurta ja keskisuurta maatalousyritystä ja niistä 300 myyntituottojen ja voittojen mukaan suurinta yritystä tuotti 25 % maataloustuotannosta ja sai 75 % voitosta. Ne käyttivät tuotantoonsa alle 5 % kaikkien suurten ja keskisuurten yritysten käyttämästä viljellystä maa-alasta. Erot heikoimmin ja parhaimmin menestyvien yritysten välillä ovat jatkuvasti kasvaneet. Useilla alueilla näyttää olevan yksi tai muutama erittäin suuri holding-yritys, joka hallitsee alueen maataloustuotantoa.

Agroholding-tyyppisten yritysten menestys perustuu venäläisten markkinarakenteiden ja infrastruktuurin puutteisiin, jotka näissä yrityksissä on ratkottu omin voimin suurten pääomien avulla. Tällaisille yrityksille on näin ollen ollut oma markkinarako ja niiden tuotteille kysyntää. Kun Venäjän markkinatalouden rakenteet kehittyvät, suhteellinen etu poistuu. Oletettavasti tämä ei kuitenkaan tapahdu kovin nopeasti ja jo olemassa olevilla holding-yrityksillä on joka tapauksessa merkittävä kilpailuetu. Vaarana on, että maataloussektorin pääomat keskittyvät harvojen suuromistajien käsiin, jotka pystyvät toimimaan monopolituottajina tietyn alueen tai federaatiopiirin osalta.

... ja konkurssikypsiä tiloja

Venäjän maatalouden toiset kasvot näkyvät vanhoilla tiloilla, joihin ei ole investoitu. Niiden rakennukset ovat rappauneet ja koneet ja laitteet ovat vanhanlaisia ja huonokuntoisia. Useita tällaisia tiloja on valtion tuella pidetty keinotekoisesti hengissä vuosikausia, koska niillä on ollut merkitystä edes jonkinlaisen toimeentulon turvaamisessa maaseudulle.

Osana ns. kansallisia prioriteettiohjelmia Venäjän maatalous on vuodesta 2006 lähtien saanut enemmän sekä valtion että aluebudjettien tukea. Tiloja pyritään auttamaan subventoiduilla lainoilla ja edullisilla leasing-järjestelyillä. Joillakin alueilla kokemukset tällaisista järjestelyistä ovat olleet erittäin positiivisia. Toisaalta joillain alueilla ei ole halukkuutta käyttää tukea ja joskus ei ole edes tietoa tarjolla olevista mahdollisuuksista. Epäilijöiden mukaan myönnetty lainat ja tuet tulevat keskittymään jo nyt parhaiten maataloudessa menestyville alueille ja heikoimmat alueet kurjistuvat entisestään. Vuonna 2005 lähes puolet maan maataloustuotannosta tuotettiin 15 alueella.

Haasteita edessä

Maataloustuotannon kahtiajako aiheuttaa merkittäviä haasteita alan kehittämiseksi. Venäjän kokoisessa maassa tarvitaan varmasti sekä tehokkaita suurtuotantoon perustuvia että pienempiä ja suppeammasta paikallisesta tarjonnasta vastaavia tiloja. Maatalouden kansallisen ohjelman puitteissa prioriteeteiksi nimettyjen pientilojen tukeminen ja maaseudun elinvoimaisuuden säilyttäminen ovat etenkin laajojen maaseutualueiden kannalta tärkeitä tavoitteita. Samalla on kuitenkin muistettava, ettei tavoite voi käytännössä tarkoittaa täysin kannattamattoman toiminnan tukemisen jatkamista pelkästään sosiaalisin perustein. Vaikka voittoa tuottavien tilojen osuus on kasvanut selvästi, tappiota tuottaa edelleen kolmannes tiloista. Vuodesta toiseen tappiollisena jatkuvan toiminnan tukemiseen uhratut varat tulisi pikemmin suunnata maaseudulle sosiaaliavun kautta kuin tuotantotukena.

Kotimaisen kilpailun lisäämiseksi valtion olisi panostettava erityisesti markkinainfrastruktuurin kehittämiseen. Tämä pätee myös suhteessa muihin teollisuudenaloihin, mutta maataloudessa, jossa tuotteet

ovat herkästi pilaantuvia, nopeat toimitusajat ovat tärkeitä. Valtion infrastruktuuri-investoinnit loisivat pohjaa sille, että yhä suurempi osa maatalousyrityksistä voisi kilpailla niiden yritysten kanssa, jotka tällä hetkellä pärjäävät suurten omien pääomien varassa ja omia tuotantoketjuja luomalla. Parhaimmista tapauksista autettaisiin yhä suurempi osa nykyään kannattavuuden rajoilla kamppailevista maataloista elinkelpoiksi. Kansallisessa prioriteettiohjelmassa mainitun koneiden ja laitteiden leasing-toiminnan tehostamisen ja luototusjärjestelmien kehittämisen lisäksi tarvitaan valtion panostuksia logistiikkaan. Myös maatalouden markkinoiden toimivuuteen liittyvät ongelmat olisi pikaisesti ratkottava.

Jatkossa ulkomainen kilpailu tulee kasvamaan, vaikka lyhyellä aikavälillä tällä ei ole suurta vaikutusta Venäjän maatalouteen. Mahdollisen WTO-jäsenyyden toteuduttua tullaan soveltamaan siirtymäaikoja, jotka auttavat sopeutumisessa. Lisäksi ulkomaisten toimijoiden asettumista Venäjän markkinoille vaikeuttavat mm. markkinarakenteiden ja infrastruktuurin heikkoudet sekä pitkät välimatkat maan sisällä.

Viime vuosina protektionistiset linjaukset Venäjän kauppapolitiikassa ovat lisääntyneet, mikä osaltaan on nähtävä nimenomaan keinona sopeutumisaikojen hankkimiseksi kotimaiselle tuotannolle. Karjatalouden kehittämisen nostaminen yhdeksi maatalouden prioriteetiksi kertoo tarpeesta korvata tuontia omalla tuotannolla. Tuontihan kohdistuu nimenomaan karjatalouden tuotteisiin, kun puolestaan viljaa on viime vuosina riittänyt myös vietäväksi. 1990-luvun alusta saakka kurjassa tilassa olleen karjatalouden kehittämiseen on luonnollisesti panostettava, mutta tehokkaaseen ja suuria investointeja vaativaan tuotantomalliin, jossa suurilla volyyymeillä saadaan tuotantokustannukset pieniksi, on pitkä matka. Mikäli Venäjä tavoittelee tätä, sen suuremmasta lihantuotannon omavaraisuudesta joudutaan maksamaan kova hinta.

Merja Tekoniemi on BOFITin ekonomisti.